

Shohruh SHODMONOV,

O'zbekiston Milliy universiteti katta o'qituvchisi, PhD

E-mail: shodmonov.sh.scn@gmail.com

O'zbekiston Milliy universiteti dotsenti, p.f.n. Z.Axrorova taqrizi asosida

ZAMONAVIY MEDIA VA SHAXS TARBIYASI MUAMMOLARI

Annotatsiya

Zamonaviy dunyoda Internet-media insoniyatning taraqqiyot yo'lidagi eng muhim yutuqlaridan biri va jamiyatdagi muhim o'rni va ahamiyati tufayli hayratlanarli sur'atlarda rivojlanayotgan eng qimmatli ommaviy axborot vositalaridan biri hisoblanadi. Axborot tizimidagi medianing muhimligi tufayli ular geografik va ma'lum darajada siyosiy va madaniy to'siqlarni yengib o'tishdi va butun dunyo yoshlari bir-biri bilan bog'lana olib, dunyoning eng chekka mintaqalaridan ularga kerakli bo'lgan ma'lumotlarni olish imkoniyati mavjud. Bu imkoniyatlar o'z navbatida ma'lum qarama-qarshiliklarni ham keltirib chiqarishi ham tabiiy hol. Ushbu maqolada bu muammolarning kelib chiqish sabablari va uni yechish yo'llari haqida fikr yuritiladi.

Kalit so'zlar: Media, ta'lim, tarbiya, shaxs, jamiyat, ijtimoiylashuv, akt (axborot-kommunikatsiya texnologiyalari), internet normalar, «yoshlarning masofalashishi», sharqning modernizatsiyasi, individual tarbiya, "yosh" tushunchasi.

Аннотация

В современном мире интернет-медиа являются одним из важнейших достижений человечества на пути развития и одним из самых ценных средств массовой информации, которое развивается поразительными темпами благодаря своему важному месту и значимости в обществе. Благодаря важности средств массовой информации в информационной системе, они преодолели географические и в некоторой степени политические и культурные барьеры, и у молодых людей со всего мира появилась возможность общаться друг с другом и получать необходимую им информацию из самых отдаленных регионов мира. Естественно также, что эти возможности, в свою очередь, вызывают определенные противоречия. В этой статье мы рассмотрим причины возникновения этих проблем и пути их решения.

Ключевые слова: Медиа, образование, воспитание, личность, общество, социализация, икт (информационно-коммуникационные технологии), интернет-стандарты, «дистанцирование молодежи», модернизация востока, индивидуальное воспитание, понятие «возраст».

PROBLEMS OF MODERN MEDIA AND PERSONAL EDUCATION

Annotation

In the modern world, internet media is one of the most important achievements of mankind on the path of development and one of the most valuable media, which is developing at an amazing pace due to its important place and importance in society. Due to the importance of mass media in the information system, they have overcome geographical and to some extent political and cultural barriers, and young people from all over the world have the opportunity to communicate with each other and receive the information they need from the most remote regions of the world. It is also natural that these possibilities, in turn, cause certain contradictions. In this article, we will look at the causes of these problems and ways to solve them.

Key words: Media, education, upbringing, personality, society, socialization, ict (information and communication technologies), internet standards, "youth distancing", modernization of the east, individual education, the concept of "age".

Kirish. O'quvchi yoshlar shunday ma'lumot va kommunikatsiya imkoniyatlariga egaki, ularni avvalgi imkoniyatlari bilan taqqoslab ham bo'lmaydi. Bilim va texnologiyalar asrida ijtimoiy tarmoqlar boylik to'plash va madaniyatning gullab-yashnashida shunday amaliy o'rinni egallaydiki hatto bu holat inson dunyoqarashini ham o'zgartirib yuboradi. O'quvchi yoshlarni so'nggi yangiliklar, taraqqiyot yo'lidagi eng muhim qadamlar, eng ajoyib ilmiy yutuqlar, samarali ijtimoiy dasturlar va tadbirlar, dam olish, hordiq chiqarish va o'yin-kulgilarning eng qiziqarli masalalari, eng qiziqarli sport tadbirlari, eng foydali tarixiy-geografik ma'lumotlar, eng qimmatbaho adabiy asarlar va h.k. ega bo'lishi, dunyoqarash sohasida munosib o'rin egallaydi.

Jamiyat institutlardan biri sifatida internetning roli jamiyatning madaniy va qimmatli merosini yoshlarga topshirishdan iborat. Bugungi kunlarda internetning katta axborot rolini hisobga olgan holda ijtimoiy, siyosiy, madaniy va dunyoqarash sohaslarida, an'anaviy madaniyatlar va qadriyatlarini yangi modellarga almashtirishga urinishlar qilinmoqda, va bu jarayonda internet umume'tirof etilgan me'yorlar va qadriyatlarini o'zgartirish va transformatsiya qilish omillari sifatida chiqmoqda.

Bu esa urf-odatlariga qarshi chiqib, yangi avlodning dunyoqarashini va xulq-atvorini o'zgartirishning samarali omillari sifatida harakat qilmoqda, bu bo'linish va avlodlarning bo'linib ketishiga olib kelishi va eski avlod tajribasini hozirgi zamonga o'tkazishga to'sqinlik qilishi mumkin. Bugungi o'quvchilar

internetda o'qigan, tinglagan va ko'rgan barcha narsalarga taqlid qilmoqdalar. Zamonaviy avlodlar ijtimoiylashuvda oila, maktab va tengdoshlar kabi jamoat institutlarining roli dunyoda sezilarli darajada pasaymoqda va aksincha, internetning roli va ahamiyati doimiy ravishda o'sib bormoqda. O'quvchi yoshlarining zamonaviy hayotida internet jamoat hayotining ajralmas qismiga aylandi. Ular Internetdagi turli xil ijtimoiy va siyosiy, iqtisodiy va o'quv ta'lim mavzudagi ma'lumotlardan doimiy ravishda foydalanadi.

Zamonaviy o'quvchilar internet bilan birga o'sib bormoqda va zamonaviy axborot-kommunikatsiya dunyosida bu avlod o'zlarining va boshqa jamiyatlarning madaniyati, qadriyatlarini va normalarini katta qismini internetdan oladi. Boshqacha qilib aytganda, axborot asri va axborot-kommunikatsiya jamiyati deb atalgan zamonaviy dunyoda yoshlarning ijtimoiylashuvi asosan internet orqali ro'y bermoqda. Internet shu qadar ta'sirchan bo'ldiki, ba'zi tadqiqotchilarning fikriga ko'ra, aqliy va hatto xulq-atvor ustuvorliklari ommaviy axborot vositalari tomonidan belgilanadi. Internet yoshlarga qanday o'ylashni, fikrlashni o'rgatadi. Jamiyatdagi internet medialarining samarali rolini, ayniqsa ularning o'quvchi yoshlarga ta'sirini inobatga olib, biz madaniyat, qadriyatlar va me'yorlarni uzatishda Internet medianing rolini o'rganishga harakat qildik. "Media" atamasi xabarni jo'natuvchidan yoki jo'natuvchilardan adresatgga yoki adresatlarga uzatish vositasi

ma'nosini anglatadi va gazeta, jurnal, kitob, radio, televideniye, yo'ldoshlar, yangi AKT, Internet va boshqalarni qamrab oladi.

Ushbu vositalar notanish qabul qiluvchilar, jadal sur'atlar va xabarlarini tarqatish kabi xususiyatlarga ega. Normalar (norms) - bu har bir aniq vaziyat uchun adekvat xatti-harakatni belgilaydigan umumiy qoidalar hisoblanadi. Aynan normalar ma'lum bir jamiyatda va muayyan vaziyatda yoshlarning xatti-harakatlarini belgilaydi, masalan, kiyim shakli, nikoh munosabatlariga kirish usuli va boshqalar.

Qadriyatlar - bu uning barcha ulug'vorligida normalarning ko'rinishi, ya'ni, oqsoqollarni hurmat qilish kabi yaxshi, to'g'ri va maqbul bo'lgan narsalar to'g'risidagi keng jamoatchilik fikridir deydi.

Lug'at ma'nosida avlodlar orasidagi tafovut (ajralish, tarqoqlik) "do'stdan yoki kimlardan ajralish va begonalashish" degan ma'noni anglatadi. Yoshlar orasidagi uzilish - bu ikki yoki uch avlodning bir biridan asta-sekin, doimiy geografik, hissiy va g'oyaviy-ma'naviy qiymati, "Yoshlarning masofalashishi" tushunchasi yoshlar o'rtasidagi uzilish bilan sinonim bo'lib, ikki avlod yoshlari o'rtasida tajriba, qadriyatlar, me'yorlar masalalarida jiddiy tafovutlar mavjudligini anglatadi va umuman olganda ikki avlod yoshlari o'rtasida madaniy uzilish mavjudligidan dalolat beradi.

Mavzuga oid adabiyotlar tahlili. Devid Rayzman (Raizman), amerikalik nazariyotshunos olim "Bir to'da tanalar" asarida jamiyat rivojlanishi va transformasiyasini aloqa vositalarining transformasiyasi bilan bog'laydi. U insoniyatning hayotini uch bosqichga ajratdi, ularning har birida media an'analarning o'zgarishida va avlodlararo uzilish paydo bo'lishida o'z rolini o'ynagan. U birinchi bosqichni "An'ananing ustunligi bosqichi" deb nomladi. Ushbu bosqichda urf-odatlar madaniyatni yetkazadi va har bir avlod oldingi avlodlar bilan bog'liqligi va identikligini ta'minlaydigan an'analarning umumiyliги tufayli oldingi avlodlar bilan o'zaro bog'liqligini topadi. An'analar va vositalar sifatida harakatlar usuli va ota-bobolar merosi muqaddasdir va bu ularga nisbatan hech qanday shubha qoldirmaydi. Kelajak yo'lining ushbu bosqichida ham, asrlar davomida avvalgi avlodlar xuddi shu yo'llarni bosib o'tgan. An'anaviy ustuvorlik davrida qandaydir an'analarga asoslangan ijtimoiy tartib odamlarning xatti-harakatlarini muvozanatli va prognoz qilib bo'lmagan qilgan va ularga tinchlik va barqarorlikni ta'minlagan.

Rayzmaning fikricha, individual tarbiya birinchi bosqichda odamga og'zaki ravishda yetkaziladigan epik bayonlar, ertaklar va mifologiyalardan foydalanish tufayli amalga oshiriladi. Ushbu shakldagi tarbiyaning ahamiyati shundaki, u an'analarning ahamiyatini ta'kidlab va qanday qilib buyuk va tengsiz qahramonlar abadiy bo'lishi mumkinligini ko'rsatdi.

Ikkinchi bosqich - bu ichki dunyoning ustunligi bosqichidir. Bu an'analar ma'nosining zaiflashishi bilan boshlandi bu esa xulq atvor va harakatlarining o'xshashligini zaiflashtirishga olib keldi. Shu vaqtda jamiyatning barcha a'zolari jamoat hayotida yagona misol namunaga amal qilmaydi; individuallik rivojlanadi va har bir kishi o'z yelkasiga javobgarlik va o'z qilmishining yukini oladi. Rayzmaning fikricha, bu hayajon, qo'rquv va cheksiz jazolar davri bo'lgan. Ushbu davrda madaniy merosni topshirish yozuvlar, ayniqsa matbuot va xabarlar tufayli bo'lib, ular individual g'oyalarga yo'l bergan. Ichki ovoz bilan boshqariladigan inson avlodlari, o'zlarining kitoblarini yolg'izlikda yoki xonaning bir burchagida o'qishar edi. Shu paytda mifologiya va qahramonlik afsonalari qabilaning olov atrofida yig'ilib aytilgan va tildan tilga o'tgan qadriyatlar mavjud edi.

Uchinchi davr - bu boshqalarning ustunligi davri va teleboshqaruv, butsimonlarga sig'inish, narsa buyumlarning boshqaruvi va shaxsning inqirozi, kabi voqealar bilan belgilanadigan ommaviy kommunikasiya vositalarining paydo bo'lishi davri. Bu davrda bir to'da odamlar OAVning sehrli kuchidan foydalanadilar, ommaga ta'sir qilib, o'zlarining maxsus mafkuraviy va ijtimoiy modellarini singdirishadi. Odamlar an'anaviy, barqaror oilaviy, qarindoshchilik, qo'shnichilik munosabatlari va uzoq muddatli do'stlikni yo'q qilish haqida o'ylashadi. OAV, ularning qudratli vositachilari va ular bilan bog'liq qo'rquv oldida odam jiddiy zaiflikni his qiladi.

Rayzmaning fikriga ko'ra, bu davr tarixga ijtimoiy hayot modelining ommaviy axborot vositalari va ularning boshqaruvchilari tomonidan yaratilayotgan davrlar sifatida tarixga kirgan. Boshqacha aytganda, bu davr ommaviy kommunikasiya sivilizasiyasi va instrumentalizmning paydo bo'lishi bilan bog'liq. Bu vaqtda odamni o'zini begonalashtirishga olib keladigan yangi aqliy butlar paydo bo'ladi va madaniyat yutib yuboriladi.

O'quvchi yoshlarning individual va umumiy qadriyatlarini o'zgartirishdagi Internet-medianing roli bilan bog'liq holda 60-70-yillarda Internet mediasini qadriyatlarini o'zgartirish uchun motor sifatida ko'rib chiqilgan aloqa va rivojlanish sohasidagi dominant paradigmalardan birini ta'kidlash mumkin. Ushbu konsepsiyaga ko'ra, Internet-media novatorlik, harakatchanlik, yutuqlar va iste'molni qo'llab-quvvatlaydigan aynan shunday qadriyat tizimini tarqatishni qo'llab-quvvatlaydi. Ushbu pozitsiyani egallagan amerikalik sotsiolog Daniel Lerner jamiyatdagi an'anaviy qadriyatlarini o'zgartirish va yangi qadriyatlarining ildiz otishida medianing ahamiyatini ta'kidlaydi.

U o'zining "An'anaviy jamiyatdan o'tish: O'rta Sharqning modernizasiyasi" nomli kitobida media modernizasiya uchun to'siq bo'lgan an'anaviylik buzilishiga turtki berishga qodir ekanligini ta'kidlaydi. Bunga kutishning o'sishi, yangi ufqlarning ochilishi, aholining fantaziya qilishga qobiliyati, shaxsiy va oilaviy hayotini yaxshilash istagi kabi omillar hamroh bo'ladi.

Aslida, eng katta dushman har doim, har soniya, har soat o'zgarib kuchayib boradigan dushman hisoblanadi. Bunaqa dushman bilan kurashish o'ta qiyin bo'lgani uchun, u bilan bo'ladigan jangda kuchingiz har doim, rivojlanib borishi kerak. Ijtimoiy tarmoqlar tufayli o'quvchilar o'zlarining asosiy ishlarini ertangi kunga qoldirib boradi, chunki ijtimoiy tarmoqlar o'quvchilarning kunlik informatsion normasini to'ldirib qo'yadi va bu har kun takrorlanadi.

Nega bugungi kun o'quvchilari kitob kam o'qiydi? Chunki bugun chalg'ituvchi omillar juda ko'p va juda yaqinda joylashgan, avval esa bu omillar nisbatan kam bo'lgan. Avvalgi davrda chalg'ituvchi omillar bugungi kundagidek oson ega bo'ladigan va juda katta dardda bo'lmagan, shuning uchun avval ko'p kitob o'qilgan. Demak, bugun biz kitob o'qishni ko'proq targ'ib qilishimiz kerak. Albatta bugungi zamonda qog'oz kitobni o'qishga majbur qilish qiyin, shunday ekan biz kitoblarni, kerak bo'lsa (eksperiment tariqasida) darsliklarni elektron ko'rinishda chop qilishga o'tishimiz kerak.

Tahlil va natijalar. Odatda, 17 yoshdan 30 yoshgacha bo'lgan davr psixologlar tomonidan yoshlik davri sifatida belgilanadi va u oliy ta'limga tayyorgarlik vaqti va mantiqiy fikrlash bilan ko'proq tanishish vaqti sifatida qabul qilinadi. Ushbu davr o'quvchilarning boshqa xususiyatlari: tashvish va ruhiy tashvishga qarshi choralar ko'rish, huquqlar, imtiyozlar, ma'naviy javobgarlik va jamiyatga a'zoligi bilan belgilanadi.

"Yosh" tushunchasi asosan fiziologik tushunchadir, ammo u ijtimoiy tushunchani ham anglatadi. Yoshlikning turli xil ta'riflari shaxsning yoshiga qarab kasb, dam olish vaqti, oilaviy holat, tengdoshlar bilan jamoaviy aloqalar va avlodlar o'rtasidagi qarama-qarshiliklarni hisobga olgan holda beriladi.

Yoshlik inson hayotining eng muhim davri hisoblanadi. Bu davr insonning butun hayot siklida hal qiluvchi rol o'ynaydi. Hayotning ushbu bosqichida inson kuchi rivojlanishning eng yuqori darajasiga ko'tariladi. Orzu va idealar yosh avlodni rag'batlantiruvchi kuch sifatida ijtimoiy hayotga iloji boricha ta'sir ko'rsatishga imkon beradi.

Ba'zi olimlar yoshlikni biologik o'sish bosqichi va bolalikdan keyingi va o'rta yoshgacha rivojlanish bosqichi deb bilishadi. Bu yoshga o'ylamay xatti-harakat va uzoqni ko'ra olmaslik (tanqidiy bosqich) xarakterlidir. Yosh odam o'zini va boshqalarni qanchalik ko'p anglasa, uning ehtiyojlari va umidlari shunchalik ko'payadi, chunki o'z-o'zini bilish bilan parallel ravishda, uning hayot falsafasi o'zgaradi va natijada, u balog'at yoshiga mos keladigan maqsadlarni qo'yadi.

Xulosa va takliflar. Ijtimoiy ta'lim jamiyat uchun juda muhim narsa, chunki aynan u o'quvchilarni jamiyatning foydali va munosib a'zosiya aylantiradi. Tadqiqot natijalari, sosiologlar ham, psixologlar ham, ijtimoiylashuv inson hayotida katta ahamiyatga ega ekanligini ko'rsatmoqda.

Axborot uzatish va boshqalarni xulq-atvor usuliga ishontirish deb nomlanadi. Odatda ishontirish obyekti ongsiz ravishda ishontiruvchi tomonidan amalga oshiriladi. Ishontirish verbal shaklga ega bo'lishi mumkin, bu holda til samarali vosita deb hisoblanadi. Boshqacha qilib aytganda, verbal ishontirishda, madaniy o'zaro bog'liqlik asosan til vositasida amalga oshiriladi. Ishontirish shuningdek rasmlar (rasmlar, obrazlar) va vositalar va boshqalar orqali amalga oshirilishi mumkin. Ishontirish voyaga etganlarga va kattalarga kuchli ta'sir qiladi. Shuning uchun hokimiyat va jamiyat turli xil ishontirish vositalarini qo'llaydilar. Bayramlar, diniy marosimlar, yodgorliklarni o'rnatish, tijorat

reklamasi, san'at, adabiyot va hk. bu turli xil ishontirish usullarining ko'rinishidir.

Tashqaridan insonni me'yorlar va qadriyatlarga rioya qilishga undaydigan ishontirishdan farqli o'laroq, taqlid (imitatsiya) bu shaxsning o'zi tomonidan boshqa odamlarning xatti-harakatlarini taqlid qilish va ularning vazifalari bajarilishini taqlid qilish uchun qilingan harakatdir. Shuning uchun ham zamonaviy jamiyatda ijtimoiy tarmoqlar o'quvchi yoshlarni ijtimoiylashtirish va dunyoqarashlarini rivojlantirishda samarali omildir.

ADABIYOTLAR

1. Young K. What makes the Internet Addictive: potential explanations for pathological Internet use // *CyberPsychology and Behavior*. - 1999. - № 1. - P. 56-60.
2. Abduzaimova D.F., Kuchukbaev F.M., Djuraev R.X., Divanova M. Rukovodstvo po obespecheniyu informatsionnoy bezopasnosti detey v usloviyax globalizatsii telekommunikatsionnykh sistem (chast vtoraya – Internet). – T.: UzNIIPN, 2014.
3. Abdulkadirov A., Taylakov N., Boltaev B. i dr. Osnovi informatiki i vichislitel'noy tekhniki. 9 klass. Uchebnik. — Tashkent: Izdatel'sko-poligraficheskiy tvorcheskiiy dom imeni Chulpana, 2006. — S. 128.
4. Abduqodirov A., Pardaev A., Pedagogik texnologiyalarga oid atamalarning izohli lug'ati. - T.: Fan va texnologiyalar, 2012. - 44 b.
5. Babashev, F. A. (2018). Reformi, naselennye na dalnyuyu perspektivu. *Voprosi nauki i obrazovaniya*, (1 (13)), 118-119.
6. Xaydarova, X. R. (2021). Ota-onalarning virtual pedagogik madaniyatini rivojlantirishning amaliy masalalari. *Academic research in educational sciences*, 2(3), 243-249.
7. "Umumiy pedagogika" o'quv qo'llanma. Axrarova Z.B., Sadikova Sh.O., Sodikov U.J. Allayarova A.S., Shodmonov Sh.A. Toshkent "Mumtoz so'z" nashriyoti, 2020
8. Gilster P. *New Internet Navigator*: Per. - Kiev: Dialectics, 1996. - 495 p.
9. Brown S. "Mosaic" and "World Wide Web" for Internet access: Per. English - M.: World: Malip: SK Press, 2009 .167 p.
10. Professional social networks provide work for every third user, *Open Systems* (March 12, 2013). Retrieved February 26, 2017.
11. Russia in social networks: what is the damage from virtual life. TASS. Retrieved February 26, 2017.
12. Sobirov B. B. Issues of patriotic education in public pedagogy // *Modern Education (Uzbekistan)*. 2016. No8. URL:<https://cyberleninka.ru/article/n/voprosy-patrioticheskogo-vospitaniya-v-narodnoy-pedagogike>